

JURGIO PLATERIO BIBLIOTEKA – KNYGOS KULTŪROS IR MOKSLO PAMINKLAS

DOMAS KAUNAS

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: domas.kaunas@kf.vu.lt

Straipsnio objektas – Jurgio Platerio (1810–1836) asmeninė biblioteka. J. Plateris buvo vienas svarbiausių XIX a. pirmosios pusės Lietuvos bajoriškojo lituanistinio sąjūdžio dalyvių, lietuvių knygotyros pradininkų. Savo moksliniuose darbuose jis taikė neformalaus bendravimo, tikslinių išvykų į bibliotekas, knygų analizės de visu ir archyvinio tyrimo metodus. Iš tėvų paveldėtame Gedminaičių dvare J. Plateris sukūrė mokslinės paskirties tyrimo bazę – asmeninę biblioteką, joje formavo lituanistikos rinkinį, kurį sudarė ne tik spaudiniai, bet ir kiti rašytiniai dokumentai, grafikos kūriniai, muzealijos. Dėl tikslingos, materialiai užtikrintos ir profesionalios plėtros šis rinkinys įgijo didelę išliekamąją vertę. Platerio lituanistikos rinkinys buvo universalus, gyvybingas, traukė kitus tyrėjus. Taip J. Plateris pagrindė nelaisvės sąlygomis gyvenančios tautos mokslinio darbo galimybę, prasmę ir perspektyvą.

R e i k š m i n i a i ž o d ž i a i: Jurgis Plateris, Jerzy Plater, Simonas Tadas Stanevičius, Gedminaičiai, asmeninė biblioteka, kolekcija, reti ir seni leidiniai, knygotyra, knygos kultūra, knygos paminklas, lituanistinis sąjūdis.

Lituanistinis sąjūdis XIX a. pirmojoje pusėje formavosi ir plėtojosi sunkiai. Jį stabdė carinės Rusijos griežtinamas šalies politinio ir intelektualinio gyvenimo režimas, dalyvių komunikavimo trukdžiai, taip pat nacionalinio masto rankraštinio, spausdintinio ir vaizduojamojo meno paveldo saugyklos – bibliotekos, archyvo ir muziejaus po vienu stogu – stygius. Kai kuriose valstybinio savarankiškumo neturėjusiose Europos tautose jo funkciją bandė vykdyti mokslinės draugijos. Šen ir ten šmėžavo būsimos nacionalinės bibliotekos idėja. Mokslinė, į krašto tyrimo

poreikius orientuota biblioteka tapo ypač aktuali sparčiai modernėjančio Vilniaus universiteto auklėtiniams. Skatinamai veikė profesūros vykdomi istorinės Lietuvos tyrimai, dėmesys lietuvių kalbai užsienio universitetuose (ypač Karaliaučiaus), didėjantis jos vaidmuo kalbotyros moksle. Lietuviška knyga įgavo akivaizdžių tautinės bendruomenės vidaus ir išorės komunikacijos priemonės požymių. Neatsitiktinai XIX a. pirmaisiais dešimtmečiais atliekami bandymai suinventorinti lietuviškos spaudos produkciją ir išvelgti jos tolesnės raidos tendencijas ir

perspektyvas. Šiame kontekste rutuliojosi mokslininko lituanisto bibliotekos idėja. Pirmoji ją pasigavo bajoriškoji lituanistų karta. Jos darbo sąlygų reikalavimus galima išreikšti Simono Daukanto mintimis: *Tas, katras nori kokios norint tautos veikalus aprašyti, turi būti vyras aukšto mokslo ir turtingas, kad galėtų pervežėti garsias knyginyčias ir vietas, kuriose yra laikomi dokumentai. Nes dar sunkiau yra aprašyti veikalus lietuvių tautos, kurioje nėra nei knyginyčios įsteigtos, nei surinktų dokumentų* [3].

Jei ne ankstyva mirtis, po Daukanto žodžiais nesvarstydamas būtų pasirašęs ir Jurgis Plateris. Jis sparčiau nei kiti ėjo ta pačia linkme, nes rėmėsi turtinga giminės istorine tradicija. Bibliotekos grafų Platerių dvaruose žinomos nuo XVIII a. Jų savininkai buvo rašytojai, mokslininkai, bibliofilai, knygos kultūros skleidėjai: rašė veikalus, sudarinėjo katalogus, tyrė kitų šalių knygotyros vadovėlius ir jais vadovavosi praktikoje. Tad, įgijęs filologo diplomą ir sugrįžęs į tėviškę, jaunas grafas kurti asmeninę biblioteką paveldėtame Gedminaičių dvare pradėjo ne tuščioje vietoje. J. Platerio bibliotekų darbo patirtis nuosekliai kaupėsi jau mokymosi Kražių ir Vilniaus gimnazijose, studijų Vilniaus universitete metais. Apie fondų organizavimą, naudojimąsi katalogais, svarbiausius lietuviškus ir lituanistinius veikalus žinių ir įgūdžių įgijo dirbdamas Vilniaus ir Karaliaučiaus universitetų, Kretingos bernardinų vienuolyno bibliotekose. Knygos vertės ir kultūros suvokimas brendo iš pažinčių su kitų intelektualų asmeninėmis bibliotekomis. Tad kokios asmeninės biblio-

tekos viziją jis pats turėjo? Manytina, kad būtų kalbama apie privačią instituciją, kurios įvardijimas *biblioteka* yra sąlyginis. Tai turėjo būti universalus darinys. Jis aprėptų daugiafunkcij įvairiarūšių artefaktų rinkinį. Gedminaičių dvaro bibliotekoje derėjo knygos, rankraščiai, dokumentai, žemėlapiai, mokslo instrumentai, karybos įnagai, archeologinės iškasenos, senovinės monetos, ikonografijos galerija. Su ja siejami keturi svarbiausi uždaviniai: a) kolekcionavimas, b) paveldo išsaugojimas, c) pažinimas ir d) ugdymas. Tyrėjai, pabrėždami J. Platerio biblioteką, pamiršta aptarti išskirtinę, tik jai būdingą funkciją. Naujas, dvarams nebūdingas jos savitumas buvo aprūpinti mokslo tiriamąjį darbą. Kalbant šiuolaikine terminija, biblioteka kurta ir kaip tyrimų bazė. J. Plateris siekė suformuoti išsamų lituanistikos rinkinį, sudarytą iš Lietuvos istorijos, lietuvių kalbos raidą ir būklę nušviečiančių rašytinių ir nerašytinių šaltinių: leidinių, rankraštinų veikalų, dokumentų, ikonografijos, muzealijų.

Gedminaičių bibliotekos iškilimui ir likimui labai svarbus rašytojo ir filologo Simono Tado Stanevičiaus vaidmuo. Nepakanka matyti jo siluetą, šmėžuojanti bibliotekos istorijos fone. Vaidmenį būtina pagrįsti amžininkų teigimu ir liudijimais. Franciszekas Zatorskis, artimas Stanevičiaus draugas, dar jo gyvenimo metais teigė, kad šis grafo J. Platerio kvietimu talkino komplektuoti biblioteką (*przybral on do pomoscy Szymona Staniewicza*) [9], apie Stanevičiaus svarbų poveikį bibliotekai atsiminimuose rašė vienas kol kas neišaiškintas Žemaitijos

bajoras, gerai pažinęs dvarų aplinką [6]. Tačiau nepakanka pasakyti, kaip sykių teigė Vaclovas Biržiška [1] ir kaip šiandien dažnai kartojama, kad S. T. Stanevičius buvo J. Platerio bibliotekininkas. Atsižvelgiant į jo kaip dvaro įnamio padėtį, bendras išvykas į mokslo centrus, kartu, turint mintyje laiko prasme, rašytus darbus ir kopijuotus rankraščius, suteiktą finansinę paramą knygai leisti, S. T. Stanevičių galima vadinti pirmuoju J. Platerio įsivaizduojamo „lituanistikos instituto“ darbuotoju.

J. Platerio bibliotekos radimosi ir sklaidos istorijoje esama daug nežinomųjų. Jos tyrimui būtinas didelis parengiamasis darbas ir net kolektyvinės pastangos. Mūsų galimybės kol kas leidžia atskleisti: 1) bibliotekos komplektavimo, 2) rinkinio turinio ir 3) knygos kultūros bendruosius metmenis. Tyrimą plėtojant reikėtų: 1) nustatyti asmenybės formavimosi ištakas ir įtakos veiksnius, 2) įvertinti kūrybinę veiklą, 3) jos vaidmenį formuojant lituanistinį rinkinį, 4) rinkinį vertinti kaip tyrimų šaltiniotyrynę bazę, 5) išnagrinėti rinkinio poveikį parengtiems ir rengiamiems darbams, 6) nustatyti, ar J. Platerio rinkinį galima priskirti XIX amžiaus pirmosios pusės lituanistinės bibliotekos modeliui, 7) pasekti J. Platerio rinkinio ir jo svarbesnių dalykų likimą iki šių dienų; 8) formuoti rinkinio paveldo sąvadą kaip tyrimų plėtros pagrindą. Kurdami prielaidas darbo tūšai, straipsnio priede skelbiame duomenis apie iki šiol surastus ir iš šaltinių žinomus Gedminaičių bibliotekos paveldui priklausančius rankraščius ir spaudos leidinius.

BIBLIOTEKOS KOMPLEKTAVIMAS

Čia kalbėtume apie komplektavimo būdus ir šaltinius. J. Platerio laikų tradiciniai komplektavimo būdai buvo leidinių paveldėjimas, pirkimas, dovanos, mainai, rankraščių originalų nuorašai, šaltiniai – asortimentinė, bukinistinė ir antikvarinė prekyba, įsigijimas nekomerciniu būdu iš asmeninių ir institucijų bibliotekų. Šią fondo formavimo schemą taikyti Platerio atvejui yra labai sudėtinga, nes nėra išlikę turto paveldėjimo, finansinių dokumentų, laiškų, dienoraščių, fondo katalogo. Prielaida, kad ką ne ką gavo dovanų arba paveldėjo iš tėvų namų, yra galima, tačiau jokia įrodymu nepagrindžiama. Visų pirma dėl to, kad Švėkšnos dvaro savininkų pirmoji karta, sprendžiant iš visa ko, nebuvo knygos žmonės. Iš namų jaunas grafas galėjo išsinešti nebent vadovėlių, vieną kitą populiarią Abiejų Tautų Respublikos istoriją, keletą grožinės literatūros leidinių lenkų, vokiečių ir prancūzų kalba. Sparčiausiai biblioteka buvo komplektuojama pasitelkus paveldėto Gedminaičių dvaro finansinius išteklius. Apie tai gerai žinančio žmogaus paliudyta lituanisto nekrologe: *didelę dalį sutaupytų pajamų skyrė savo bibliotekos turtinimui knygomis ir rankraščiais* [7]. Tikėtini naujosios literatūros įsigijimo šaltiniai buvo Vilniaus, kaimyninės šalies – Prūsijos – miestų Karaliaučiaus, Klaipėdos ir Tilžės knygynai. Didelių galimybių teikė Karaliaučiuje praleisti mėnesiai. Jie leido susidaryti nuomonę apie rinkos pasiūlą ir pasinaudoti buvusios Prūsijos sostinės antikvariatais: įsigyti senųjų lituanistikos

ir prūsistikos veikalų, mokslo tęstinių leidinių. Tik Karaliaučiaus antikvariai galėjo pasiūlyti Danieliaus Kleino, Christiano Gottliebo Mielcke's, Gottfriedo Ostermeyerio, Martino Ludwigo Rhesos, tėvo ir sūnaus Ruhigių lietuvių kalbos tyrinėjimų, gramatikų ir žodynų, be kurių savo lietuvių kalbos gramatikos J. Plateris negalėjo net pradėti rašyti.

Galimybių praturtinti biblioteką teikė asmeniniai ryšiai. Net ir iš negausių šaltinių galima susidaryti vaizdą, kad aplinkybės J. Platerį suvedė su gana iškiliais to meto Karaliaučiaus, Rygos ir Vilniaus mokslininkais, kūrybine dvasininkija, knygos kultūros atstovais. Su Dionizu Poška jis susirašinėjo, skolinosi pasiskaityti ir galiausiai persirašė Simono Daukanto rankraštinių veikalų *Darbai senųjų Lituvų ir Žemaičių*, tad gali būti visiškai patikima Michałą Brensztejną iš Žemaitijos pasiekusi žinia, kad po Baublio įkūrėjo mirties kai kas iš jo palikimo papildė Gedminaičių rinkinį [2]. Realių galimybių teikė ne atsitiktiniai susitikimai su knygų žinovais dvasininkais – kretingiškiu Jurgiu Ambraziejumi Pabrėža, rygiečiais Hermannu Frey'iu ir Juozapu Simforijonu Mieleška. Prielaida pagrįsta: sprendžiant iš finansinių J. Platerio užrašų, kaip tik nemąža išlaidų turėta Rygoje, kurioje praleisti keli 1833 metų mėnesiai.

TURINYS

Tai esminis klausimas. Tačiau prieš bandant jį atsakyti, pirma būtina nurodyti, kokio dydžio buvo biblioteka. Turbūt visi, kurie rašė apie J. Platerį, dėl fondo dydžio buvo

ir yra vienos nuomonės: *daugiau kaip 3000 veikalų* (Jurgis Lebedys [4]), *daugiau kaip 3 tūkstančiai knygų ir rankraščių* (Vladas Žukas [12]), *apie 3000 knygų* (Vincas Žilėnas [11]) ir t. t. Duomenų šaltinis yra vienas. Tai anoniminio autoriaus atsiminimai. Anot šaltinio, *joje [bibliotekoje, – D. K.], atrodo, buvo daugiau kaip trys tūkstančiai numerių* [6]. Nors autorius apie biblioteką kalba tarytum kaip liudininkas, tačiau, mano manymu, knygų skaičius jis pats tikrai netikrino, o matė viso rinkinio inventorinį aprašą. Toks dokumentas galėjo būti parengtas po grafo mirties. Taip pat manytume, kad aprašas aprėpė ir muzealijas, ir brėžinius, ir piešinius, ir rankraščius. Todėl būtų kalbama apie daugiau kaip 3000 rinkinio vienetų, tarp kurių knygų ir mokslo periodikos tomų turėjo būti mažiau. Profesorius Žukas buvo linkęs aprašą, kurį vadino sąrašų, laikyti bibliotekos katalogu [13]. Aprašas ir sąrašas – ne tas pat. Mano manymu, tai buvo dvaro savininko palikimo pomirtinis inventorinis aprašas, skirtas rinkinio apsaugai. Šis dokumentas dingęs.

Kitas giliau svarstytinas klausimas yra bibliotekos pobūdis. Nekrologe, kaip ir tikėtina iš lietuvių filologo, S. T. Stanevičius sureikšmino tik J. Platerio pastangas negailint išlaidų kaupti knygas ir rankraščius, reikalingus *lietuvių kalbos tyrinėjimams*. Praėjus vos keliems mėnesiams po grafo mirties, laiške Teodorui Narbutui jis visą palikimą įvertino pabrėžtinai santūriai: *Jo biblioteka sudaryta iš spausdintų ir, kaip man atrodo, plačiai žinomų veikalų. Tarp rankraščių tėra*

du, kuriuos čia vertėtų paminėti. Vienas jų, kelių lankų dydžio, nagrinėja Lietuvos istorijos šaltinius, antrasis, žemaitiškai parašytas, apima Lietuvos istoriją nuo pradžios iki Vytauto ir Jogailos mirties [8]. Vertinant retrospektyviai, S. T. Stanevičiaus žodžius galima suprasti dvejopai: jis buvo ir teišus, ir gudravo. Tikriausiai gudrauta atsižvelgiant į T. Narbuto asmenybę. Istorikas buvo įgijęs blogą garsą: skolintas knygas ir rankraščius vėluodavo gražinti, kai kam liko ir skolingas. Santūriu tonu laiško autorius galėjo užbėgti už akių tikėtiniems jo prašymams.

V. Biržiška yra pirmasis, pasakęs, kad J. Plateris *Buvo sudaręs gražią ir tuo laiku Lietuvoje vienintelę lituanistinių ir lietuviškų knygų biblioteką* [1, 210]. Šis grafą ir jo kūrinių ypač sureikšminęs apibūdinimas visuotinai prigijo. Mančiau, kad Vytauto Didžiojo universiteto profesorius stiprokai perdėjo. XIX a. pradžioje tokio pobūdžio trijų tūkstančių bibliotekos dar niekas negalėjo sudaryti, net jei krūvon būtų sudėjęs visas iki tol išleistas lietuviškas, latviškas, prūsiškas ir apie Lietuvą įvairiomis kalbomis spausdintas knygas. Tiesiog jų tiek dar nebuvo parašyta. Šio tyrimo metu sukaupti duomenys leidžia kalbėti tik apie atskirą bibliotekos dalį, kurią tiktų vadinti tiesiog *lituanistikos kolekcija*. Kokio dydžio ji galėjo būti? Greito atsakymo nerasime. Diskusijai siūlyčiau apie 500 leidinių. Tiesa, kai kam kritiškiau mąstančiam gali pasirodyti, kad ir ši kartelė gerokai užkelta, nes reikia atsižvelgti į realius tokio pobūdžio leidinių išteklius, į bibliotekos savininko gyvenimo neilgą trukmę ir fizinius pajėgumus.

Šiandien yra galimybių bibliotekos turinį kiek sukonkretinti ir kai kuriuos teiginius iliustruoti būdingais pavyzdžiais. Tyrimo metu autoriui pavyko nustatyti iš viso 88 pavadinimų bibliotekos dalykus: 76 knygas, 2 tęstinio leidinio tomas, 1 grafikos spaudinį ir 9 rankraščius (žr. priedą). Vieni leidinių egzemplioriai pagal J. Platerio bibliotekos antspaudus buvo nustatyti *de visu*, kiti – pagal šaltinius. Išlikusių rankraščių – autorių ir Platerio arba kartu su S. T. Stanevičiumi darytų nuorašų – yra šeši, žinomų iš šaltinių – trys. Šie radiniai leidžia kai ką pasakyti apie bibliotekos struktūrą pagal amžių, kalbas ir turinį, ją sieti su Platerio amžiaus tarpniais, išsilavinimu ir interesais. Iš jų XVI a. tenka 5, XVII a. – 17, XVIII a. – 28, XIX a. – 38 leidiniai ir rankraščiai. Seniausias spaudinys yra jėzuitų pamokslininko Franciscaus (François) de Costero 1586 metų teologijos veikalas (*Enchiridion controversiarum praecipuarum nostri temporis de religione in gratiam sodalitatatis beatiss. Virginis Mariae*) lotynų kalba, vėliausiai pasirodžiusi knyga – S. T. Stanevičiaus sudarytas liaudies dainų melodijų rinkinys *Pàžimes žemaytyzskas gâydas* (1833), išleista J. Platerio lėšomis Rygoje. Kaip ir galima tikėtis, iš knygų gausiausia spausdintų lenkų kalba – 19, lotynų – 15, vokiečių – 15, lietuvių – 10, prancūzų – 7. Kitos, iš viso 12, yra keliakalbės. Tai dvikalbiai arba trikalbiai žodynai, lotynų ir vokiečių kalbomis parašytos kitų kalbų gramatikos su dideliais arba ir labai dideliais tų kalbų leksikos pavyzdžiais. Šie leksikos ištekliai leidžia kalbėti apie poliglotingą J. Platerio aplinką, susidedančią iš

lietuvių, latvių, graikų, lotynų, prancūzų, vokiečių, lenkų ir kitų svarbiausių slavų (gudų, rusų ir serbų) kalbų. Ji akivaizdžiai liudija bibliotekos savininko pasirengimą arba rengimąsi istorijos šaltiniotyrimams ir kalbotyrimams darbams.

Jei atsižvelgtume į lietuvių nacionalinės bibliografijos tradiciją kartu su lietuviškomis knygomis registruoti ir lietuviškąją dalį turinčius daugiakalbius žodynus ir gramatikas, tai tokių lietuviškų knygų iš viso suskaičiuotume 11, rankraščių – 1. Vertinant pagal XIX a. pradžios galimybes įsigyti tokių knygų, lietuviškąją bibliotekos dalį laikytume nedidele. Pavyzdžiui, 1841 m. Karaliaučiuje parduotos M. L. Rhesos asmeninės bibliotekos aukciono kataloge užregistruoti 67 leidiniai lietuvių kalba. Suprantama, kad profesoriaus galimybės įsigyti tokių leidinių buvo nepalyginti palankesnės, kita vertus, mūsų žinios apima labai mažą, vos 3 proc. aprėpiančią, J. Platerio bibliotekos dalį. Tolesni tyrimai tuos dydžius gali esmingai pakoreguoti.

Turinio požiūriu Platerio biblioteka gana marga. Tarp jos relikto vyrauja teisės ir istorijos leidiniai. Pirmuosius svarbiausiai atstovautų Vilniuje leistas LDK statutas *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego* (1693). Tai išvaizdi, geros būklės knyga. Kartu su ja įrištos septynios tokio pat formato, bet daugiausia brošiūrų apimties LDK bajorų antrosios instancijos teismo – Vyriausiojo Tribunolo – taisyklės, spausdintos 1693–1724 m. Dokumentai buvo rengiami pagal karaliaus, Seimo ir paties Vyriausiojo Tribunolo nutarimus. Jie dažniausiai buvo skelbiami tuo

pačiu pavadinimu *Bylinėjimosi tvarka (Porządek sądzienia spraw w Trybunale W. X. L.)*. Neabejotinai bibliotekos pasididžiavimas buvo istorijos veikalai. Jiems priklausytų pirmoji spausdinta LDK istorija – Alberto Kojelavičiaus *Lietuvos istorija* (1669) ir Varšuvos serialinis leidinys *Lenkų metraštininkų rinkinys keturiais tomiais (Zbior dzieiopisow polskich we czterech tomach zawarty)*. J. Plateris iš minėtųjų keturių turėjo bent tris tomus: Alexandro Guagnini'o, Martino Kromerio ir Maciejaus Strykowski Abiejų Tautų Respublikos istorinei praeičiai skirtas kronikas. J. Platerio biblioteką sureikšmino Prūsijos istoriografijos veikalai. Tarp jų buvo žinomasis Petro Dusburgiečio *Prūsijos kronikos* (1679) pirmasis leidimas originalo kalba. Kita Gedminaičių bibliotekos įžymybė buvo tiesiogine prasme antikvarinė retenybė – Dancigo miesto sekretoriaus Casparo Schützo *Prūsijos žemės istorija*, 1599 m. išleista Leipcige. Iš Vilniaus universiteto bibliotekoje esančio monumentalaus, geros būklės, į balintą odą rišto egzemplioriaus įrašo galima spręsti, kad J. Plateris jį pirkto už didelius pinigus.

Seniausia lietuviška J. Platerio bibliotekos knyga būtų Mikalojaus Daukšos versta Jakobo Wujeko *Postilla catholica* (1599). Ji jau Gedminaičių bibliotekos radimosi laikais buvo retenybė. Jos priklausomybė J. Plateriui žinoma iš šaltinių ir kol kas nėra gerai patvirtinta. Atskirai sustotume prie trijų M. L. Rhesos knygų konvoliuto, rodančio J. Platerio lituanistinių įžvalgų šaltinius. Jis laikomas Vilniaus universiteto bibliotekoje. Deja, dėl per dažno vartojimo konvoliuto

tas prastokos būklės. Jame pirmąją įrišta *Lietuviškos Biblijos istorija* (1816) vokiečių kalba. Konvoliuto priešlapyje esantis įrašas su Platerio kriptonomu ir data (*J. P. // 1827*) yra ypatingos svarbos asmeninės bibliotekos istorijai: apytikriai rodo bandymo kurti lituanistikos kolekciją ištakas. Kitos knygos yra dviejų dalių *Filologinės kritinės pastabos apie lietuvišką Bibliją* (1816–1824). Vokiečių kalba rašydamas šias studijas, autorius vartojo labai daug lietuviškos leksikos, kuri galėjo J. Plateriui praversti rengiantis gramatikos darbams. Neatidėliojant būtina pasirūpinti konvoliuto apsauga. Jis yra unikumas ir nacionalinio masto vertybė.

Lietuvių filologinei literatūrai skirtini kiti, keliakalbiai, leidiniai – gramatikos ir žodynai. Šaltinių duomenimis, Gedminaičių lituanistas buvo įsigijęs Konstantino Sirvydo *Trijų kalbų žodyno* dviejų leidimų egzempliorius: ketvirtojo (1677) – defektuotą, ir penktojo (1713) – sveiką. Kol kas jų likimo pėdsakų nepavyko užtikti. Mažajai Lietuvai atstovautų Gottfriedo Ostermeyerio vokiškai rašyta *Nauja lietuvių kalbos gramatika* (1791). Egzempliorius laikomas Vilniaus universiteto bibliotekoje, gerokai sudėvėtas, be originalaus įrišimo. Knyga yra reta ir vertinga, dažnai skaitoma. Dvi knygos patvirtina Platerio interesą latvių kalbai, kaip giminingai lietuvių. Seniausia – Vilniaus universiteto spaustuviėje spausdinta jėzuito Henricho Medemo lotyniškai rašyta latvių kalbos gramatika *Lotavica grammatica* (1737). Iš įrašų matyti, kad iki Gedminaičių bibliotekos ji priklausė mums nežinomam jėzuitui Antanui Kymantui (antraštiniame

lape: *Ex Libris Antonij Kimont Soc: JESU*). Tikslingą J. Platerio ketinimą gilintis į latvių filologiją liudija monumentaliausias XVIII a. leksikografijos veikalas – protestantų kunigo Gotthardo Friedricho Stenderio latvių–vokiečių kalbų žodynas *Lettisches Lexikon* (1789).

Knygotyros mokslui atstovautų ketvertas veikalų. Iš jų svarbiausi – Jerzio Samuelio Bandtkie's *Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaustuvių istorija (Historia drukarn w Krolestwie Polskiem i Wielkiem Xięstwie Litewskiem jako i w kraiach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły; 1826*) ir Joachimo Lelewelio *Bibliotekų istorija (Dzieje bibliotek; 1827)*. Manytina, kad jos J. Plateriui pasitarnavo kuriant ir tobulinant asmeninę biblioteką, įsisavinant tiriamųjų darbų metodiką ir šaltinius.

Keletas knygų skirtinos laisvalaikio literatūrai. Lenkų kalba rasta Izabelės Czartoryskos populiari istorinė didaktinė apysaka *Dobromilo piligrimas (Pielgrzym w Dobromilu; 1826)*. Ji vertinama dėl poveikio liaudies pilietiškumo ugdymui. Knyga pasakojo apie Lenkijos istoriją, paprastų žmonių gyvenimą ir jų priklausomybę lenkų tautai. Aristokratė autorė drąsiai prabilo apie tai, kad tautą sudaro ne tik bajorija. Su grafo brandos amžiumi reikia sieti Jacques'o Louis Moreau mokslo pažintinę knygą *Gamtinė moters prigimtis (Histoire naturelle de la femme; 1803)*. Nebūtų klaidinga manyti, kad pastarasis leidinys studijuotas rengiantis ar jau įžengus į santuokinį gyvenimą. Iš vaizdo dokumentų vertingiausia būtų didelio for-

mato (38,5 x 50 cm) embleminė graviūra, skirta Mikalojui Kristupui Radvilai jo paskyrimo Vilniaus vaivada 1604 m. proga. Tai kolektyvinis kūrinys. Graviūrą varijė išraižė žinomas LDK kartografas Tomaszas Makowski, tuo metu dirbęs Nesvyžiuje, tekstus parašė čionykštės kolegijos studentai broliai Jonas, Mikalojus ir Zacharijus Skorulskiai. Lietuva šio kūrinio neturi, ne visai patikimais duomenimis, egzempliorius yra atsidūręs Lenkijoje [11]. J. Plateris taip pat sukaupe profesionaliai pagal mastelį atliktus (*už nemenkas lešas*) 13 Lietuvos pilių ir įvirtinimų piešinius ir brėžinius: Trakų, Vilniaus, Alšėnų, Krėvos, Raudonės, Raudondvario, Gelgaudiškės, Kauno, Medininkų ir Biržų.

KNYGOS KULTŪRA

Apie ją pirmiausia sprendžiama iš bibliotekos organizacijos ir tvarkymo lygio, nuosavybės apsaugos ir informacijos priemonių. *De visu* prieinamas negausus paveldas sudaro galimybę išvelgti tik kai kuriuos Gedminaičių bibliotekos knygos kultūros savitumus. Į akis pirmiausia krinta tai, kad jie neliudija dvaro ambicijų, reprezentacijos ir saloninio dekoru siekio. Senosios antikvarinės, prastoje odoje ir amatininkiška įrištos knygos iš naujo neįrišinėtos, XVIII–XIX a. knygų apdarai kuklūs, tradiciniai: kartonas, dengtas marmuro ornamento popieriumi, viršelių nugarėlė ir kamučiai iš odos. Kartais nugarėlėje taikomas tiems laikams įprastas dekoras, atliktas odos ornamentavimu, autoriaus vardo ir antraštės įspaudu šriftu.

Svarbus knygos kultūros elementas yra nuosavybės ženklas. Turbūt visos šakotos

Platerių giminės didesniųjų dvarų bibliotekos puošėsi profesionalių dailininkų kurtais ekslibrisais. Juose gausiai naudoti heraldikos elementai, mokslo (gaublys, knyga), išminties (deivė Minerva, Antikos klasikų biustai) ir karybos (ginklai) simboliai, aukštą kilmę pabrėžiantys devizai. Švėkšnos šakos Plateriai šios tradicijos (be vieno kito atvejo) nesilaikė, ženklindami nuosavybę tenkinosi paprastu antspaudu. Ne išimtis buvo ir Jurgis Plateris. Jo knygų ženklinimo bandymai prasidėjo nuo moksleiviškų įrašų. Prancūziškuose nuotykių romanuose pamėgdžiodamas to meto madas savo asmenvardį rašė *Żorż Plater* (*George Plater*), kartais – ir tradiciškai (*Jerzy Plater*). Surastose J. Platerio knygose yra du antspaudai: nedidelėje dalyje – jo parašo autografo faksimilė, visose, išskyrus konvoliutų vidines knygas, – šriftinis užrašas didžiosiomis raidėmis BIBLIOTHECA // GEORGII COMITIS // de PLATER, apjuostas ovaliniu rėmeliu. Šių ženklų datavimui duomenų nepakanka. Atrodo, autografo faksimilės antspaudas atsirado po to, kai grafas 1829 m. grįžo po studijų ir pradėjo valdyti Gedminaičius, galbūt net tik 1834 m., kai tapo Raseinių apskrities bajorvedžiu. Tokių atvejų, kai autografo faksimilės antspaudas naudojamas ir dokumentams, ir asmeninėms knygoms ženklinti, žinoma daug. Remiantis tuo, kas pasakyta apie pirmąjį antspaudą, yra pagrindo manyti, kad antrasis buvo pagamintas ir naudotas tvarkant biblioteką jau po J. Platerio mirties.

Apie J. Platerio knygos kultūros suvokimą kalba ir jo sumanymai tobulinti liaudies švietimą. Gedminaičių dvarininkas ketino

savo kaimų valstiečių vaikams steigti *abipusio lavinimo mokyklų* ir jose naudoti anglų pedagogo Josepho Lancasterio pradinio raštingumo kolektyvinio mokymo lenteles, *išverstas į žemaičių kalbą*. Kol bus įgyvendintas šis planas, J. Plateris kaimiečiams dalijo maldaknyges ir moralizuojamuosius skaitinius. Švietimo ugdytojo netenkino liaudžiai skirtų religinių knygų atmetimas leidimas. Jos esą nuolat perspausdinamos *su begėdiškiausiomis spaudos klaidomis*. Plateris kaltininkes – vilnietiškašias Diecezijos (Misionierių) ir Bazilijonų spaustuves sarkastiškai vadino knygų spekuliantais [5, 123r].

Pritariu vieno žymaus lietuvių humanitaro minčiai: jei Plateris būtų gyvenęs ilgiau, XIX a. pirmoji pusė būtų vadinta ne Daukanto, bet Platerio epocha. Toks vertinimas aprėpia ir jo pasiekas asmeninės bibliotekos srityje. Tai sėkmingiausias Platerio kūri-

nys. Biblioteka visiškai atitinka lituanisto pasirinktą veiklos kryptį. Jis produktyviai išnaudojo rinkinių formavimo materialinius išteklius, metodus ir šaltinius. Biblioteka tenkino plėtojamos mokslo tiriamosios ir ugdomosios veiklos poreikius, turėjo išliekamąją vertę. Ji buvo įvertinta amžininkų, ją prižiūrėjusio S. T. Stanevičiaus pastangomis ilgai išliko gyvybinga ir po savininko mirties. Jos buvimas įrodo tautos, gyvenusios nelaisvės sąlygomis, mokslo tiriamojo darbo galimybes. Dėl nepalankių sąlygų J. Platerio biblioteka buvo išsklaidyta, nemaža jos dalis greičiausiai yra žuvusi. Būtina dėti pastangų šią biblioteką atkurti virtualiai. Tolesnės bibliotekos egzempliorių arba bent jų pėdsakų paieškos galėtų būti vykdomos tik kolektyvinėmis pastangomis. Jų J. Plateris nusipelnė dėl to, kad jo sukurta biblioteka gali būti pelnytai laikoma Lietuvos mokslo ir knygos kultūros paminklu.

NUORODOS

1. BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Aleksandrynas*: se-nųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos. T. 3: XIX amžius. Čikaga: JAV LB Kultūros fon-das, 1965, p. 56, 210.

2. BRENSZTEJN, Michał. *Dionizy Paszkiewicz. Pisarz polsko-litewski na Żmudzi*. Wilno: Wydawnictwa towarzystwa pomocy naukowej im. E. i E. Wróblewskich, 1934, p. 47, 89.

3. DAUKANTAS, Simonas. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1976, t. 2, p. 7.

4. LEBEDYS, Jurgis. *Simonas Stanevičius*: monografija. Vilnius: Valstybinė grožinės litera-tūros leidykla, 1955, p. 133.

5. PLATER, Jerzy. *Materiały do historii li-teratury języka litewskiego*. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, F 112–1, l. 123r.

6. Š. P. Szymon Staniewicz / [publikacija: pa-rengė Vincas Maciūnas]. Iš MACIŪNAS, Vin-cas. *Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje*. Kaunas, 1939, p. 315–317. – Vertimas į lietu-vių k.: Senosios knygos praeities pabiros / pu-blikaciją parengė Domas KAUNAS, vertė Vidas RAČIUS. *Knygotyra*, 2007, t. 49, p. 251–253.

7. [STANEVIČIUS, Simonas Tadas]. Не-крологъ. – Некрологъ. *Литовскій вѣстникъ-Kuryer Litewski*, 1836, 5 Maja, Nr. 35, p. 300–

302. – Vertimas į lietuvių k.: Senosios knygos praeities pabiros / publikaciją parengė Domas KAUNAS, vertė Vidas RAČIUS. *Knygotyra*, 2007, t. 49, p. 248–251.

8. STANEVIČIUS, Simonas. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1967, p. 421.

9. ZATORSKI, Franciszek. *Witold nad Worskłą*. Pieśni ludu z nad dolnego Niemna. Przekład z litewskiego podług zbioru Rhesa. Fr. Zatorskiego. Z uwagami nad Żmudzią, i z dołączeniem muzyki rodowej, przy towarzysze-

niu fortepianu. Warszawa: nakładem autora, 1844, p. VIII.

10. ŽILĖNAS, Vincas. Jurgis Plateris ir jo rinkiniai. *Kultūros barai*, 1975, nr. 11, p. 62.

11. ŽILĖNAS, Vincas. Lietuvos kolekcininkai ir muziejininkai: 7. Marijonas Broel Plateris. *Kultūros barai*, 1983, nr. 6, p. 60.

12. ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių bibliografijos istorija*. [D.] 1 (iki 1940 metų). Vilnius: Mokslas, 1983, p. 25.

13. ŽUKAS, Vladas. Senieji Lietuvos bibliotekų katalogai. *Bibliotekų darbas*, 1968, nr. 12, p. 27.

P r i e d a s . IŠLIKUSIŲ IR PAGAL ŠALTINIUS NUSTATYTŲ JURGIO PLATERIO BIBLIOTEKOS LEIDINIŲ IR RANKRAŠČIŲ TEMINIS SĄRAŠAS

Priedas leis geriau pažinti J. Platerį, jo aplinką ir bibliotekos pobūdį. Juo siekiama sudaryti sąlygas tolesnei bibliotekos relikto paieškai. Joje dalyvauti kviečiami bibliotekų ir muziejų darbuotojai, XIX a. lituanistinio sąjūdžio tyrėjai. Apie naujus radinius prašytume informuoti straipsnio autorių.

Santrumpos bibliografiniuose aprašuose:

Antsp. – J. Platerio asmeninės bibliotekos knygų antspaudas

Autografo faksimilė – J. Platerio asmeninės bibliotekos knygų antspaudas su parašo faksimile

Egz. – egzempliorius

KAVB – Kauno apskrities viešoji biblioteka

KTUB – Kauno technologijos universiteto biblioteka

LMAB – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

LNB – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Materiały – PLATER, Jerzy. *Materiały do historyi literatury języka litewskiego*. LNB RKRS. F 112–1. 155 lap.

Ovalus – J. Platerio asmeninės bibliotekos knygų antspaudas su įrašu BIBLIOTHECA GEORGII COMITIS de PLATER ir apjuostas ovaliu rėmeliu

RKRS – Retų knygų ir rankraščių skyrius

VUB – Vilniaus universiteto biblioteka

LEIDINIAI

Istorija

1. Albertrand, Jan Chrzciel. Dzieie krolestwa Polskiego krotko lat porządkiem opisane, na język polski przełożone, poprawione i przy-

datkiem panowania Augusta III pomnożone. Warszawa: Nakładem Michała Grela J. K. Mci Komisarza i Bibliopole. 1766. [12], 368, [3] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: LMAB – L-18 / 973

2. Albertrand, Jan Chrzyciel. Panowanie Kazimierza Jagiellończyka krola Polskiego i W. Księcia Litewskiego. Wydal Żegota Onacewicz professor statystyki i dyplomacyi w uniwerysytacie Wileńskim. T. 1. Warszawa: Nakładem i drukiem A. Brzeziny, 1826. [2], XXI, [1], 260 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 13688

3. Boguphal. Boguphali II ... episcopi Posnaniensis Chronikon Poloniae cum continuatione ... prodit sumptu Josephi Alexandri Jabłonowski principis S. R. J. dapiferi M. D. Litvaniae Capitanei Buscensis & c. & c. & c. Varsaviae: Typu S. R. M. & Reipublicae in Collegio Scholaru Piarum, MDCCLII [1752]. [36], 169 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilé 2) ovalus

Egz.: KAVB – R 14529–1 (R 42677)

4. Chytraeus, David. *Historica Continuatio Rerum Prussicarum.* Das ist: Warhaffte unnd Eigentliche Beschreibung was in den Landen Preussen ... biß auff gegenwertige zeit zusammen getragen durch D. Davidem Chytraevm. Leipzig: In Vorlegung Henningi Grossen Buchhandlers zu Leipzig, 1599. Lap. 501–555, [11]. Leidybinis konvoliutas su: Schütz, Caspar. *Historia rerum Prussicarum.* Leipzig, 1599.

Egz.: VUB – II 298.

5. David, Lucas. *Preussische Chronik* von M. Lucas David ... herausgegeben von D. Ernst Hennig ... Königsberg: bei Georg Karl Haberland, 1812. Bd. 1. XX, 178 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 55679

6. Tas pat. Königsberg, in der Hartungschens Hofbuchdruckerei. 1813. Bd. 5. [2], 246 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 55682

7. Dusburg, Petrus. Petri de Dusburg ... *Chronicon Prussiae.* Francofurt et Lipsiae: Sumtibus Martini Hallervordii, Bibl. Regiom. Pruss., MDCLXXIX [1679]. [24], 484, [31] p., 1 iliustr. lap., 1 žemėlap. Įrišta kartu su: **Harthnoch,** Christophor. *Selectae dissertationes historicae de variis rebus Prussicis.* [1679].

Antsp.: ovalus (tik šios konvoliuto knygos antr. lape)

Egz.: VUB – LR 667–668

8. Gralath, Daniel. *Versuch einer Geschichte Danzigs* aus zuverlässigen Quellen und Handschriften. Königsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung, 1790. XIV, 608, [2] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 27247

9. Guagnini, Alexander. *Kronika Sarmacyi europiskiej Alexandra hrabi Gwagnina rycerza passwanego rotmistrza J. K. MCI.* niegdys w Krakowie drukowana. Warszawa, 1768. [12], 714, [8] p. (Zbiór dzieiowisow polskich we czte-rech tomach zawarty; Tom czwarty).

Antsp.: ovalus

Egz.: KTUB – Fs 27

10. Hartknoch, Christoph. *De republica Polonica libri duo: quorum prior historiae Polonicae memorabiliora, posterior autem ius publicum reipubl. Polonicae, Lithuanicae provinciarumque annexarum comprehendit.* Opera et studio M. Christophori Hartknoch, Posenheimensis Prussi. Editio tertia altero tanto fere auctior. [Regiomonti]: Impensis Martini Hallervordii; Lipsiae: prostat apud Thomam Fritsch, 1698. [16], 884 p., [1] portr. lap. Kn. taip pat: **Niresius Curonius,** Bernhardus Johannes. *Dissertatio de Curonorum et Semigallorum republica tam vetere, quam nova: Quam an. 1676. in Academia Regiomontana me praeside*

defendit Bernh. Johannes Niresius Curonius; Dissertatio de originibus Pomeranicis. [1698]. 115, [57] p.

Antsp.: 1) autografo faksimilè 2) ovalus

Egz.: KAVB – 5R 76–1

11. Hartknoch, Christoph. Selectae dissertationes historicae de variis rebus Prussicis. MDCLXXIX [1679]. 456, [45] p., [5] ilustr. lap. Įrišta kartu su: **Dusburg,** Petrus. Petri de Dusburg... Chronicon Prussiae. Francofurt et Lipsiae, MDCLXXIX [1679].

Egz.: VUB – LR 667–668

12. Koialowicz, Alberto Wiiuk. Historiae Litvanae pars altera, seu de rebus Litvanorum, A coniunctione Magni Dukatús cum Regno Poloniae ad unionem eorum Dominiorum. Libri octo. Auctore Alberto Wiiuk Koialowicz [Albertas Kojalavičius-Vijūkas] Societatis Iesu S. theologiae doctore. D. 2. Antverpiae: Apud Iacobum Meursium, Anno M.DC.LXIX [1669]. [24], 496 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: Lietuvos nacionalinis muziejus – R 7646

13. Kromer, Martin. Kronika Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego na polski język przełożona przez Marcina Błazowskiego. Warszawa: W Drukarni I. K. MCI y Rzeczypospolitey a XX. Societatis IESU. 1767. [14], 786, [6] p. (Zbiór dziełopisów polskich we czterech tomach zawarty; Tom trzeci).

Antsp.: ovalus

Egz.: KTUB – Fs 26

14. La Combe, Jacques. *Historia odmian zaszłych w państwie Rosyjskim napisana francuskim językiem przez JMCI pana La Combe na*

polski język przez Grzegorza Kniazewicza Soc. Jesu przełożona. Warszawa, 1766. [2], 272 p., [12] p. (M. Strykowski kronikos registras). – Įrišta kartu su: **Strykowski, Maciej.** *Kronika Macieia Strykowskiego. Kronika Polska, Litewska, Zmodka, y wszystkiej Rusi...* W Warszawie, 1766.

Egz.: KTUB – Fs 25

15. Misztolt, Antonio Aloysio. *Historia illustrissimae domús Sapiehanae ab origine & antiquitate sua genealogico syllabo per gloriosos heròum ejusdem ac connexarum familiarum progressus in praesens faeculum deducta.* Vilnae: Typis Universitatis, Societatis IESU. 1724. [16], 102, [1], 140, 203, [20] p., [2] lent.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 10002–1 (inv. R 12051)

16. Siarczyński, Franciszek. Obraz wieku panowania Zygmunta III. króla polskiego i szwedzkiego, zawieraiący opis osób żyjących pod jego panowaniem, znamienitych przez swe czyny pokoiu i woyny, cnoty lub występki, dzieła pismienne, zasługi uzyteczne i celne sztuki, porządkiem abecadła ułożony. Część 1. Lwow: Wycisnięto krotłami Jozefa Schnaydera, 1828. D. 1. IV, 353 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: LNB – 471045

17. Schultz, Georg Peter; Lilienthal, Michael. *Preußischer Todel-Tempel: Worin verstorbene Personen allerhand Standes von den außerlesensten Sachen der preußischen, pohlischen, schwedischen und brandenburgischen geistlich-weltlich- und gelehrten Historie, Geographie, und Stats-Rechts, wie auch neuen gelehrten Schrifften in Preussen und Pohlen, mit einander redende vorgestellt werden* [von Georg Peter Schultz und Michael Lilienthal]. Franckfurt, Leipzig, Constantinopel [i. e. Lei-

ipzig]: Zu finden bey Hrn. M. G. Weidman in Leipzig, [1730]. [4] lap., 964, [10] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 42450

18. Schütz, Caspar. *Historia rerum Prussicarum.* Warhafste und eigentliche Beschreibung der Lande Preussen... durch W. Caspar Schützen der Stadt Danzig Secretarium. Leipzig: Typis et svmtibvs Grosianis, 1599. [14], 498 lap., [499]–502, [1] p. – Leidybinis konvoliutas su: **Chytreus, David.** *Historica Continuatio Rervm Prvssicarvm.* Leipzig, 1599.

Antsp.: ovalus

Egz.: VUB – II 298

19. Strykowski, Maciej. *Kronika Macieia Strykowskiego. Kronika Polska, Litewska, Zmódzka, y wszystkiey Rusi...* Warszawa, 1766. [48], 782 p. – (Zbior dziei opisow polskich we czterech tomach zawarty; Tom drugi).

Antsp.: ovalus

Egz.: KTU – Fs 25

20. Tetsch, Carl. Ludwich. *Curländischer Kirchen-Geschichte.* Mit Kupfern. Th. 2. Königsberg und Leipzig: bey J. D. Zeisens Witwe und J. H. Hartungs Erben, 1768. 342, [1] p.: iliustr.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 42427

Teisė

21. Bodin, Jean. *Io. Bodini Andegavensis De republica libri sex, latine ab autore redditi, multo quam antea locupletiores; cum indice coiosissimo...* Lugduni [Lyon] et venundantur Parisiis [Paris]: apud Iacobum Du-Puys, sub signo Samaritanae, M.D.LXXXVI [1586]. [8], 779, [61] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 18421

22. Coaequatio iurium una cum ordinatione iudiciorum tribunalitiorum et repartitione locatione qve exercituum Magni Ducatus Lituaniae... [S. l., po 1670]. [11] p. – Įrišta kartu su: *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego.* W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

23. Constitutiones synodorum dioecesis Vilnensis diuersis temporibus celebratarum iussu illmi ac rndmi domini D. Abrahami Woyna... Vilnae, MDCXXXIII [1633]. [138 + ?] p. – Įrišta kartu su: **Synodus** provincialis Gnesnensis provinciae, sub illustrissimo & reverendiss. domino D. Matthia Łubienski... [Varsaviae, 1646]. – **Synodus** provincialis sub illmo & rndmo domino, D. Ioanne Węzyk... [Vilnae, 1636].

Egz.: KAVB – R 19362

24. Porządek sądzenia spraw w Trybunale W. X. L... 1699. [S. l., po 1699]. [107?] p. – Įrišta kartu su: *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego.* W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

25. Porządek sądzenia Spraw w Trybunale Wielkiego Xięstwa Litew. z Konstytucyi seymowych... 1708... [S. l., po 1708]. [8] p. – Įrišta kartu su: *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego.* W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

26. Porządek Sądzenia Spraw w Trybunale W. X. L. z konstytucyi seymowych... roku 1713 ... [S. l., po 1713]. [8] p. – Įrišta kartu su: *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego.* W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

27. Porządek sądzenia spraw w Trybunale głównym W. X. L. napisany w Wilnie Roku 1719. [S. l., po 1719]. [12] p. – Įrišta kartu su: *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego.* W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

28. Porządek sądzenia spraw w Trybunale Głównym Trybunale Wielkiego Xięstwa Litewskiego, napisany roku 1724. [S. I., po 1724]. [18] p. – Įrišta kartu su: *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego*. W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

29. Synodus provincialis Gnesnensis provinciae, sub illustrissimo & reverendiss. domino D. Matthia Łubienski Dei & Apostolicae sedis gratia archiepiscopo Gnesnensi...Varsaviae: in officina Petri Elert, 1646. [10], 69, [16] p. – Įrišta kartu su: **Synodus** provincialis sub illmo & rndmo domino, D. Ioanne Węzyk [...] [Vilnae, 1636]. – **Constitutiones** synodorum dioecesis Vilnensis diuersis temporibus celebratarum iussu illmi ac rndmi domini D. Abrahami Woyna. [Vilnae, 1633].

Egz.: KAVB – R 19362

30. Synodus provincialis sub illmo & rndmo domino, D. Ioanne Węzyk, Dei & Apostolica sedis gratia, archiepiscopo Gnesnensi... celebrata et ex mandato... Abrahami Woyna... episcopi Vilnen: iterum recusa anno Dni. M.DC. XXXVI. [Vilnae: s. n., 1636]. [64] p. – Įrišta kartu su: **Synodus provincialis Gnesnensis provinciae**, sub illustrissimo & reverendiss. domino D. Matthia Łubienski... (Varsaviae, 1646). – **Constitutiones** synodorum dioecesis Vilnensis diuersis temporibus celebratarum iussu illmi ac rndmi domini D. Abrahami Woyna. Dei & Apostolicae sedis gratia episcopi Vilnen: (Vilnae, 1633).

Antsp.: ovalus (pirmoji konvoliuto knyga. Antspaudas yra tik joje)

Egz.: KAVB – R 19362

31. Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Wilnae: w Drukarni Akademiey Sociatatis IESV, 1693. [41], 421, 54 [rodyklė, 1694] p., 10 [rodyklė] p.

Antsp.: ovalus (pirmoji knyga aštuonių leidinių konvoliute. Antspaudas yra tik joje)

Egz.: KTUB – Es 1152

32. Trybunał obywatelom Wielkiego Xięstwa Litewskiego na seymie Warszawskim dany Roku, Tysiąc Pięćset ósmdziesiątego pierwszego. Wilnae: w Drukarni Akademickiey Societatis IESV. 1693. 30 p. – Įrišta kartu su: **Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego**. W Wilnie, 1693.

Egz.: KTUB – Es 1152

Filologija

A) GRAMATIKOS

33. Medems, Heinrihs. Lotavica grammatica, In gratiam illorum Qui Lumen doctrinae Christianae Seditibus in tenebris Et umbra mortis afferre student. Edita. Anno ab ortu Solis Justitiae In Carne humana 1737. Vilnae: Typis Academicis Societatis JESU, [1737]. [159] p.

Antsp.: ovalus (antr. lape)

Egz.: Latvijos mokslų akademijos biblioteka – Inv. 1882

34. Ostermeyer, Gottfried. Neue Littauische Grammatik. Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, 1791. 194, [6] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: VUB – Lr 488

35. Schulze, Johann Heinrich (Arzt; 1687–1744). *Erleichterte griechische Grammatica*, oder Gründliche Anführung zur griechischen Sprache, in deutlichen Regeln abgefasst, und mit hinlänglichen Exempeln versehen. Die siebente verbesserte Edition. Halle: Gedruckt und verlegt im Wäysenhouse, 1731. [1] lent., [6], 350, 8 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: KAVB – R 22236

36. Trumpas pamokimas kalbos lituwyszkos arba Žemaytyszkos, nuo nekurio nobażana ysz draugistes JEZAUS kunyga lotynyszkay parasżtas yr spāustas Wylniuj' metūse 1737. dabarcziu atrastas yr ysznauja swiētuy parōditas. [Spaudai parengē ir pratarmē lietuvių („Skaytisentyms“) ir lotynų k. (p. I–VIII) parašē Simonas Tadas Stanevičius]. Wylniuj: Spaustuwoj' B. Neumana, Metūse nuog užgymyma Kristaus 1829. [4], VIII, 58 p.

Šaltinis: PLATER, Jerzy. Roku 1833. Julii 15 dnia. Wyiałem na własne potrzeby: [...] Grammatyki Ex. 4. *LNB RKRS*. F 112–3. Lap. 7r.

B) ŽODYNAI

37. Haas, Johann Gottfried. *Nouveau dictionnaire de poche français-allemand et allemand-français*: Ouvrage complet, contenant: I. Tous les mots usités, primitifs... VII. Table des verbes irréguliers. – *Vollständiges Deutsch-Französisches und Französisch-Deutsches Taschenwörterbuch*. Cinquième édition revue, corrigée et augmentée. Leipzig: In Commission bei Carl Cnobloch, 1830. XVI, 463, [9], 512, [8] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: LNB – R.XIX:B 1776

38. Hederico, Benjamine. *Novum lexicon manuale graeco-latinum et latino-graecum*. Primum a Benjamine Hederico... recognoscante Francisko Passovio. Editio quinta. T. 1. Lipsiae: impensis Jo. F. Gleditsch, 1825. XVI, 1578 skiltys.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 45336

39. Knapski, Grzegorz. *Thesauri polono latino graeci*. T. 2: Latino polonicus. Cracoviae: Sumptu & typis Francisci Caesarii, Anno Domini M.DC.XXXVI. [1626]. [8], 943 [i.e. 853] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 42762

40. Knapski, Grzegorz. *Thesaurus polono latino graecus seu promptuarium linguae latinae et graecae*, in tres tomos diuisum. Cracoviae: Typis & sumptu Francisci Caesarii, Anno Dni M.DC.XLIII [1643]. [18], 1465 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 39626–2

41. Sirvydas, Konstantinas. *Dictionarium trivm lingvarum* in vsum studiosae iuuentutis. [4-asis peržiūrētas ir papildytas leidimas]. Vilnae: Typis Academicis Societatis IESV, M.DC. LXXVII [1677]. [4], 396 p.

Šaltinis: Materialy, lap. 52v

42. Sirvydas, Konstantinas. *Dictionarium trivm lingvarum* in vsum studiosae iuuentutis. [5-asis peržiūrētas ir papildytas leidimas]. Vilnae: Typis Academicis Societatis Jesv, M.DC. XLII [1713]. [4], 464 p.

Šaltinis: Materialy, lap. 52r-52v

43. Stender, Gotthard Friedrich. *Lettsches Lexikon* In zween Theilen abgefasset, und den Liebhabern der lettischen Litteratur gewidmet von Gotthard Friedrich Stender, Präpositus emeritus zu Selburg, Pastor zu Selburg und Sonnaxt, und der k. d. G. zu Göttingen M. Mitau, gedruckt bey J. F. Steffenhagen, Hochfürstl. Hofbuchdrucker, [1789]. [16], 404, [1], 773 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilē, 2) ovalus

Egz.: KTUB – Cs 4976

C) TYRINĖJIMAI

44. Dobrawsky, Josephi. *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*, quah quum apud russos, serbos aliosque ritus graeci, tum apud dalmatas glagolitas ritus latini slavos in libris obtinet. Vindobonae: sumptibus et typis An-

tonii Schmid, MDCCCXXII [1822]. LXVIII, 720, [2] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 41314

45. Rhesa, Martin Ludwig. *Philologisch-kritische Anmerkungen zur litthauischen Bibel*. [1. Theil]. Königsberg: gedruckt in der Hartungschens Hofbuchdruckerei, 1816. [2], 78 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė

Egz.: VUB – Lr 940–942

46. Rhesa, Martin Ludwig. *Philologisch-kritische Anmerkungen zur Litthauischen Bibel*. 2. Theil. Königsberg: gedruckt in der Hartungschens Hof-und Universitäts-Buchdruckerei, 1824. [4], 116 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė

Egz.: VUB – Lr 940–942

Knygotyra

47. Bandtkie, Jerzy Samuel. *Historja drukarni w Krolestwie Polskiem i Wielkiem Xięstwie Litewskiem jako i w kraiach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły* przez Jerzego Samuela Bandtkie. W Krakowie: W drukarni Józefa Mateckiego, 1826. T. 2. 1826. 352 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: LNB – C lenk. 12 / 826 t.2

48. Lelewel, Joachim. *Dzieje bibliotek*. Do „Dziennika Warszawskiego“. Warszawa: W druk. N. Glukss, 1828. [2], 254 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KTUB – Cs 4925

49. Oftermeyer, Gottfried. *Erste Littauische Liedergeschichte*. Königsberg: gedruckt mit Driefüßchen Schriften, 1793. XII, [2], 306 p.

Šaltinis: Paimtų iš Veprių dvaro, Ukmergės apskrities, grovo Marijono Broelio Pliaterio knygų sąrašas. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*, f. 1655, ap. 2, b. 11, lap. 118v, įrašas 626; Vilnonytė, Valerija. *Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1919–1940*. Vilnius, 1984, p. 45.

50. Rhesa, Martin Ludwig. *Geschichte der litthauischen Bibel*. Königsberg: gedruckt in der G. L. Hartungschens Hofbuchdruckerei, 1816. VIII, 60 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: VUB – Lr 940–942

Kiti mokslai

51. Gérando, Joseph-Marie de. *Histoire comparee des systèmes de philosophie, considérés relativement aux principes des connaissances humaines*; par M. Degérando [*Joseph-Marie de Gérando*], membre de l'institut de France. Paris: Alexis Eymery, Libraire, 1823. [4], 480 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 28665

52. Linneus, Carolus. *Caroli à Linné Classium generumque characteres compendiosi ordinumque naturalium fragmenta*. Pars II. [Gaettin-gae, 1784?]. [2], 187–396 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 30923

53. Pufendorf, Samuel, Freiherr von. *Le droit de la nature et des gens, ou système general*. Des principes les plus importants de la morale, de la jurisprudence, et de la politique. Traduit du latin de feu Mr. Le Baron de Pufendorf, par Jean Barbeyrac. T. 1–2. Amsterdam: Chez Henri

Schelte, MDCCVI [1706]. T. 1. XCIV, 550 p. – Irišta kartų su 2-uju tomu.

Antsp.: ovalus (tik 1-ajame tome)

Egz.: KAVB – R 12307

54. Pufendorf, Samuel, Freiherr von. *Le droit de la nature et des gens, ou système general.* Des principes les plus importants de la morale, de la jurisprudence, et de la politique. Traduit du latin de feu Mr. Le Baron de Pufendorf, par Jean Barbeyrac. T. 1–2. Amsterdam: Chez Henri Schelte, MDCCVI [1706]. T. 2. 472, [35] p. – Irišta kartų su 1-uju tomu.

Egz.: KAVB – R 12307

Mokslo pažintinė literatūra

55. Holsche, August Carl von. *Geographie und Statistik von West=Süd=und Neu=Ostpreussen.* Nebst einer kurzen Geschichte des Königreichs Polen bis zu dessen Zertheilung. Bd. 1. Berlin: bei Friedrich Maurer, 1800. [18], 507, XXVIII p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 8162

56. Moreau, Jacques Louis. *Histoire naturelle de la femme : suivie d'un traite d'hygiene appliquee a son regime physique et moral aux differentes epoques de la vie.* T. 2. A Paris: chez I. Duprat, Letellier et comp., M.DCCCIII [1803]. [4], 359–744 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: LNB – R.XIX:B.1682

Tautosaka, grožinė (laisvalaikio) literatūra, literatūros mokslas

57. Bentkowski, Feliks. *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogło-*

szonych. T. 1. W Warszawie i Wilnie: Nakładem Zawadzkiego i Komp; Drukowano w Warszawie w drukarni rządowej, 1814. XXIV, 712 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: KAVB – R 10534–2

58. Czartoryska, Izabella. *Pielgrzym w Dobromilu, czyli Nauki wiejskie. Z dodatkiem powieści* [Izabella Czartoryska]. Wydanie nowe poprawne. Warszawa: Nakładem N. Glücksberga, 1826. VII, 215, [2] p., [8] ilustr. lap.

Antsp.: ovalus

Egz.: LNB – C lenk. 5 / 826

59. Deržavin, Gavrila. *De Deo.* Carmen Rossiacum illustris Derzavini vulgatum AN: 1814, Latinis elgeis explicari tentatum a P. Stanislavo Ozerski. Vilniae, 1815. 16 p.

Antsp.: ovalus

Šaltinis: Juozo Rimanto užrašai. *LNB RKRS.* F 47–1537

60. Ezopas. *Aišėpas arba Pėsakos iš Grykonū kalbės pergulditos per D. L. J. Rhesa. Su Pridėjimū kellū naujų Pėsakū.* Karalėuciuje, 1824. Išspauftas ir pardūdamas pas Auguštą Artungą. VIII, 70, [2] p.

Šaltinis: Paimtų iš Veprių dvaro, Ukmergės apskrities, grovo Marijono Broelio Pliaterio knygų sąrašas. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*, f. 1655, ap. 2, b. 11, lap. 111r, įrašas 294; Vilnonytė, Valerija. *Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka*, 1919–1940. Vilnius, 1984, p. 45.

61. Fénelon, François de Salignac de La Mothe. *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse.* T. 1. A Paris: de l'imprimerie et de la fonderie stéréotypes de Pierre Didot l'aîné, et de Firmin Didot, 1818. [4], ij, 226 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus
Egz. LNB – R.XIX:A.196 / 1

62. Florian, Jean Pierre Claris de. *Numa Pompilius: second roi de Rome* par Florian. A Paris, chez Briand, libraire. 1812. T. 1. 171 p., [6] iliustr. lap. : iliustr.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus
Egz. : LNB – R.XIX:A.275

63. Florian, Jean Pierre Claris de. *Numa Pompilius: second roi de Rome* par Florian. A Paris, chez Briand, libraire. 1812. T. 2. 188 p., 5 iliustr. lap. : iliustr.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus
Egz. : LNB – R.XIX:A.275

64. Pāzīmes žemaytyszkas gāydas prydiētynas pry Daynū Žemayčiu surynktū yr yszdūtu par Symona Stanėwicze Mōkslynyška Lyteratūras yr Gražiūju Prytiryumu. Wylniuje. Spāustuwiej' B. Neumana, Mētūse 1829. [Harmonizavo Ferdinandas Ivanavičius. Parengė ir pratarmė „Pratarymas“ (p. III–IV) parašė Simonas Tadas Stanevičius]. Rigoj': [išleista Jurgio Platerio lėšomis], spausta pas Wilh. Ferd. Häckera, Metūse 1833. IV, 30 p. su natomis.

Tiesioginių duomenų, kad knyga buvo J. Platerio bibliotekoje, nerasta. Registruojama remiantis prielaida, kad ją, greičiausiai ir ne vieną egzempliorių, gavo kaip leidybos mecenatas (žr. šaltinio nuorodą). Be to, jo nekrologe nurodyta, kad buvo net parašęs darbą *apie lietuvių kalbos kirtį ir melodingumą*, kurio paskata galėjo tapti minėtoji knyga.

Šaltinis: Daukantas, Simonas. *Dajnes žiamajtiū pagal Žodiū Dajninikū iszraszytas*. Petropilie, 1846, p. XI.

65. Stanevičius, Simonas Tadas. *Daynas žemayčiu surynktas yr yszdutas par Symona Sta-*

newicze mokslynyška lyteraturas yr gražiūju prytiryumu. Wylniuje: Spaustuwiej' B. Neumana, Metuose 1829. 64 p.

Antsp.: ovalus

Egz.: LNB – A 1 / 829

66. Stanevičius, Simonas Tadas. *Szeszes pasakas Simona Stanewiczės žemzaycze. – Done-laitis, Kristijonas.* *Yr antra szeszes Kryžža Donalajczia lituwynynka prusa*. [Pratarmė „Prakalba“ (p. III–IX) parašė J. J. W. Lituwys (Józefas Wołodźko)]. Wylniuje: [išleido Józefas Wołodźko], Spaustuwoj' B. Neumana, Metuse 1829. X, 27, [2] p.

Šaltinis: Plater, Jerzy. Roku 1833. Julii 15 dnia. Wyiałem na własne potrzeby: Bajek na dobr. pap. Ex. 2. *LNB RKRS*, f 112–3, lap. 7r.

Religinė literatūra

67. Biblia, *Tai esti: Visas Šventas Raštas Seno ir Naujo Testamento*. Redagavo Martinas Ludwigas Rhesa. Tilžėje, 1824. Raštais išspausťas per Endrikį Post. XIV, 1304 p. – Įrišta kartu su: *Naujas Testamentas* [redagavo M. L. Rehša]. Tilžė, 1824.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: VUB – Lr 7211-7212

68. Cabrinus, Josephus. *Directorium ordinandorum In forma Catechismi*, Dilucida, breuique Methodo complectens Doctrinam. Tum Sacram Ordinis, & Eucharistiæ: tum Sacrofancti Sacrificij Missæ. Cui nunc accessit Epitome Sacrorum Rituum. Auctore Josepho Cabrino, Sac: Theol: Doct: Sanctæquæ Generalis Venetæ Inquisitionis Consultore. Editio quinta in longè vberiolem, æ commodiorem ordinem ab ip̄omet Autore concinnata... Posnaniæ: In Typographia R̄di D̄ni Alberti Laktanski, Anno

D. 1685. [8], 304, [35] p. – Išleista ir įrišta kartu su: **Cabrinus, Josephus.** *Sacrorum Rituum* (1685).

Antsp.: ovalus

Egz.: Domo Kauno asmeninė biblioteka

69. Cabrinus, Josephus. *Sacrorum Rituum Qui tum à Sacerdotibus*, in peragendo Sacrificio Missæ, Tum ab inferioribus Ecclesiæ Ministris, in obeundo proprio mun[er]e, ad am[er]um sunt feruandi, Epitome, Ad commodiorem eorumdē Ministrorum v[er]um, Collecta, & concinnata. Autore Josepho Cabrino, Sac: Theol: Doct: Sanctæque Generalis Venetæ Inquisitionis Confultore. Superiorum perm[iss]u. Posnaniæ: In Typographia R[ati]d[i] D[omi]ni Alberti Laktanski, Anno D. 1685. [6], 103 [+?] p. – Išleista ir įrišta kartu su: **Cabrinus, Josephus.** *Directorium ordinandorum In forma Cathedris* (1685).

Egz.: Domo Kauno asmeninė biblioteka

70. Coster, François de. *Enchiridion controversiarum præcipuarum nostri temporis de religione in gratiam sodalitatatis beatiss. Virginis Mariæ...* Coloniae Agrippinae [Köln]: in officina Birckmannica, sumptib. Arn[oldi] Mylij, Anno MDLXXXVI [1586]. [32], 509, [3] p.

Antsp.: ovalus

Egz.: KAVB – R 17269

71. Cumberland, Richard. *Phoenicische Historie des Sanchoniathons*, aus dem 1sten Buche des Eusebius de præparatione evangelica überseztet... Aus dem Engländischen überseztet, und mit Anmerkungen vermehret von Johann Philip Cassel. Pr. Magdeburg: bey Seidel und Scheidhauer, 1755. 56, 530 p.

Antsp.: ovalus (teksto p. 3)

Egz.: KAVB – R 10937

72. Langhansen, Christian. *Trumpas ir prāstas Išguldimas wiffū Nedëlės ir šwentū Dienū*

Ewangeliiū Klāusimais ir Atsakimais sutaisytas, ir Pamokinnimui wiffū lietuwiškū Parapyū, Surinkimū ir Szuilū Prusū Karalytės, iš wokiškôs i lietuwišką Kalbą p[er]statytas ir pagatauytas. Karalāuczujė, 1750 Raštais Karālaus [Johanno Heinricho Hartungo karališkoji spaustuvē]. [8], 709, [3] p.

Egzempliorius buvęs defektuotas: trūko 16 puslapių.

Šaltinis: Materialy, lap. 59r

73. Langhansen, Christian. *Trumpas ir prāstas Išguldimas wissū Nedëlės ir šwentū Dienū Ewangeliiū Klāusimais ir Atsakimais sutaisytas, ir Pamokinnimui wissū lietuwiškū Parapyū, Surinkimū ir Szuilū Prusū Karalytės, iš wokiškôs i lietuwišką Kalbą p[er]statytas, iš naujo perweizdetas ir per Druką išdūtas.* [Kalminkū kunigo K. Ostermeyerio pratarmė „Priėjodis“, p. 3–4]. Tilžėje, 1820. Raštais Endrikio Pusto. [4], 660 p.

Šaltinis: Materialy, lap. 68r

74. Naujas Testamentas mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus [Redagavo Martinas Ludwigas Rhesa]. Tilžėje, 1824. Raštais išspausťas pas Endrikį Post. [2], 334, [2] p. – Įrišta kartu su: *Biblia, Tai esti: Visas Šventas Raštas Seno ir Naujo Testamento* / Redagavo M. L. Rhesa. Tilžė, 1824.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: VUB – Lr 7211-7212

75. Wifokios naujos Giefmes arba Ewangeliski Psalmai. Tille: Gedruckt und verlegt von Heinrich Pofst, 1825. 355 p.

Antsp.: 1) autografo faksimilė 2) ovalus

Egz.: LNB – A 2/825

76. Wujek, Jakób. *Postilla catholica.* Per kuniga Mikaloiv Daukša, kanoniką Mednikū iš lėkiško perguldita... W Wilniui: Drukarnioi Akademijos Societatis IESV, A. D. 1599.

Šaltinis: Wujek, Jakób. „*Postilla catholica*“ Якуба Вуйка въ литовскомъ переводѣ Николая Даушки перепечатаномъ подь наблюдениемъ Ф. Ѳ. Фортунатова Э. А. Вольтеромъ. Вып. 2. Санкт-Петербургъ, 1909, p. XXII; Biržiška, Mykolas. Del Daukšos Postilės. Iš *Daukšos Postilė*. Kaunas, 1926, p. 12; Žilėnas, Vincas. Lietuvos kolekcininkai ir muziejaininkai. 7. Marijonas Broel Pliateris. *Kultūros barai*, 1983, nr. 6, p. 60.

Mokslo tęstiniai leidiniai

77. *Annalen des Königreichs Preussen*. Herausgegeben [Ludwig] von Baczko und Theodor Schmalz. Königsberg und Leipzig: Auf Kosten den Herausgeber, in Commision der Hartungschens Buchhandlung; Berlin: gedruckt bey Carl Ludwig Hartmann, 1792.

Antsp.: ovalus

Egz.: LMAB – L–18/889

78. *Annalen des Königreichs Preussen*. Herausgegeben von Ludwig von Baczko. Königsberg: Bey Friedrich Nicolovius, 1793.

Antsp.: ovalus

Egz.: LMAB – L–18/890

Grafikos spaudiniai

79. **Proginė embleminė graviūra.** Skirta Mikalojui Kristupui Radvilai tapus Vilniaus vaivada. Vario raižinys. Išraižė Tomaszas Makowskis, tekstus parašė Jonas, Mikalojus ir Zacharijus Skorulskiai. Nesvyžius, 1604. 1 lapas. – 38,5 x 50 cm.

Šaltinis: Žilėnas, Vincas. Jurgis Plateris ir jo rinkiniai. *Kultūros barai*, 1975, Nr. 11, p. 64; Žilėnas, Vincas. Lietuvos kolekcininkai ir muziejaininkai. 7. Marijonas Broel Pliateris. *Kultūros barai*, 1983, nr. 6, p. 59–61; Liškevičienė, Jolita.

Mundus emblematum: XVII a. Vilniaus spaudinių iliustracijos. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005, p. 89–93, 267: iliustr.

Rankraščiai

80. **Daukantas, Simonas.** *Darbay senuju Lituwiu yr Žemaycziu. 1822* [nurašyta S. T. Stanevičiaus ir J. Platerio prieš 1831]. [885] p.

Egz.: VUB – D 104

81. **Kepen, Piotr.** *Krótka wiadomość o wer-siach litewskich, biblii, szczególniej Protestantskiego wyznania* [iš rusų k. vertė Jurgis Plateris]. [1827–1828]. 4 lapai.

Egz.: Šaltinis: LNB RKRS. F 112–6

82. **Medems, Heinrichs.** *Lotavica grammatica*, In gratiam illorum Qui Lumen doctrinae Christianae Seditibus in tenebris Et umbra mortis afferre student; Edita. Anno ab ortu Solis Justitiae In Carne humana 1737. Vilnae: Typis Academicis Societatis JESU, [1737]. Nurašyta 1833. [62] lap.

Egz.: Latvijos nacionalinės bibliotekos Rankraščių skyrius. R.X.55.3.6

83. **Plater, Jerzy.** *Trumpa żinia apei tą iżdawimā lietuwiżzkos Biblijos Londone*. Vilnius, Karaliaučius, 1826–1831. 20 p.

Egz.: LNB RKRS. F 112–2.

84. **Plater, Jerzy.** *Materiały do historyi literatury języka litewskiego*. [1831–1836?]. 155 lap., iš jų 39 tušti.

Egz.: LNB RKRS. F 112–1.

85. **Plater, Jerzy.** *Grammatyka Języka Litewskiego*. [1831–1836?].

Šaltinis: [STANEVIČIUS, Simonas Tadas]. Некрологъ. – Некролог. *Литовскій вѣстникъ-Kurjer Litewski*, 1836, 5 Maja, Nr. 35, p. 301. – Vertimas į lietuvių k.: Senosios knygos praeities pabiros / publikaciją parengė Domas Kaunas, vertė Vidas Račius. *Knygotyra*, 2007, t. 49, p. 249.

86. Plater, Jerzy. *O iloczasio i śpiewności języka litewskiego*. [1831–1836?].

Šaltinis: [Stanevičius, Simonas Tadas]. Некрологъ. – Некролог. *Литовскій вѣстникъ-Kurjer Litewski*, 1836, 5 Maja, Nr. 35, p. 301. – Vertimas į lietuvių k.: Senosios knygos praeities pabiros. Publikaciją parengė Domas Kaunas, vertė Vidas Račius. *Knygotyra*, 2007, t. 49, p. 249.

87. Lietuvos Metrikos ir kitų dokumentų iki 1758 m. nuorašai lotynų, lenkų ir gudų kalbomis.

Šaltinis: Švėkšna. Reseinių pav. Seni lietuvių raštai. *Aušra*, 1912, nr. 4, p. 62; Daniusevičius, Jonas. Laiškas Vaclovui Biržiškai. Švėkšna, gimnazija. 1930 03 20. *Lietuvos mokslų aka-*

demijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius. F. 163–321, lap. 1; Toliušis, Zigmas. *Pas Švėkšnos Plioterius*. (Iš atsiminimų). Uogoniškis, 1943 m. balandis. LNB RKRS F 66, saug. vnt. 44, lap. 5r.

88. Privilegia *Jura et immunitates Ducatus Samogetarum jusu venerabilis Capituli Mednicensis ex Pargamenis aut transumptis originalibus cum indictione in quonam libro actorum Lithvanorum inveniuntur ad usumque ejusdem venerabilis Capituli Anno 1788. conscripta atque comparata.* (*Žemaičių kunigaiškystės privilegijos, teisės bei lengvatos, pagal garbingos Medininkų kapitulos paliepiimą iš pergamentinių originalų arba jų nuorašų ir būtent tos pačios garbingos kapitulos naudojimui 1788 metais surašytos bei parengtos, nurodant, kokioje gi lietuviškų aktų knygoje galimas [jas] rasti*). 190 lapų (380 puslapių, kurių dalis yra tušti).

Egz.: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos Rankraščių skyrius. F 1–SD 111. (In. R–955).

THE LIBRARY OF JERZY PLATER AS A MONUMENT OF BOOK CULTURE AND SCIENCE

DOMAS KAUNAS

Abstract

The object of this study was the personal library of Plater, a Lithuanian intellectual of the first half of the 19th century. The work on the article was inhibited by the lack of data from Jerzy Plater's lifetime as the Plater family archive was destroyed by the Soviet Army which occupied Lithuania in 1940. The aim was achieved by analyzing dispersed published and unpublished historical sources and selecting the authentic data by comparing their reliability.

The owner of the library was count Jerzy Plater (*Jerzy Jan Wincenty Plater, Jerzy Jan Wincenty Plater-Broel z Broelu hrabia Plater, Georgius comes de Plater, Jurgis Plateris* in Lithuanian; born 1810 in Klaipėda (Memel), died 1836 in Raseiniai, buried in Švėkšna) – a member of an influential aristocratic family in the Lithuanian–Polish Commonwealth. He was educated by domestic teachers in the manor, later in the Kražiai and Vilnius gymnasiums, and graduated from

Vilnius University where he studied philology and liberal arts. At the University his scholarly interests were formed. Plater was one of the most important members of the gentry that participated in the Lituanic movement of the first half of the 19th century. The main directions of scholarly work pursued by the Count were the Lithuanian language, history of Lithuania and his personal library. His works reflect the variety of methods applied by him: they included informal communication, targeted visits to the libraries that kept printed heritage collections, book analysis *de visu*, and archival research. The Count was one of the first authors to write his scholarly works in Lithuanian.

Plater inherited the Gedminaičiai Manor from his parents and created a basis for his research there – a personal library and a small museum. To achieve his main aims, he built a Lituanic collection which included not only publications, but also manuscripts, graphic art, technical drawings, paintings and museum objects. The collection comprised over 3000 items. The main acquisition sources were Vilnius and bookstores in the nearby Prussian towns Königsberg (Karaliaučius), Tilsit (Tilžė) and Klaipėda (Memel). There he acquired old Lituanic and Old Prussian research works and serials. He sought for the possibilities to enrich his library through personal contacts with outstanding researchers, creative priests, and book culture representatives. The Count was aware of the advantages of collective research and invited a creative collaborator – the writer and philologist Simonas Tadas Stanevičius – to work with him.

While working on this article, the author has identified 88 titles of the items that belonged to the library: 76 books, two volumes of a serial, one graphic design, and nine manuscripts. At present, they are scattered in Lithuania and abroad. The collected data provide a basis for describing the library structure in general by century, language and content. Five publications and manuscripts come from the 16th, seventeen from the 17th, 28 from the 18th, and 38 from the 19th century. As one could expect, most numerous is the collection of Polish books (19), but there were also 15 Latin books, 15 German, ten Lithuanian, and seven French books. The rest 12 books are printed in several languages: dictionaries of two or three languages and grammars of different languages, written in Latin or German with significant inclusions of linguistic examples from the target languages. These linguistic resources reflect the multilanguage environment of Plater, which included Lithuanian, Latvian, Greek, Latin, French, German, Polish and other big Slavic languages, such as Gud (Byelorussian), Russian, and Serbian. Thus, the linguistic composition of the library proves that its owner was well prepared for his investigations into historiography and linguistics. The fact of its existence proves also that the nation that lived under occupation was able to create its own possibilities for research, sense-making and future development. It is necessary to recreate this library as a virtual one. The further search for the library books or even their traces can be done only collectively. Plater deserves this effort because his library is worth of the status of a Lithuanian research and book culture monument.

Iteikta 2011 m. sausio mėn.